

Nr 11

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 167) om allmänningssskogar i Norrland och Dalarna, dels ock en i ämnet väckt motion.

Genom en den 11 februari 1955 dagtecknad proposition, nr 88, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till

L a g

**angående ändring i lagen den 18 april 1952 (nr 167) om
allmänningssskogar i Norrland och Dalarna**

Härigenom förordnas, att i lagen den 18 april 1952 om allmänningssskogar i Norrland och Dalarna skall under följande överskrift införas en ny paragraf, betecknad 7 a §, av nedan angiven lydelse.

Om avlösning av rätt till delaktighet i allmänningsskog.

7 a §.

Är rätt till delaktighet i allmänningsskog förenad med fastighet som ej är taxerad såsom jordbruksfastighet, må länsstyrelsen, på framställning av allmänningstyrelsen och efter hörande av fastighetens ägare eller i 3 § omnämnd innehavare av fastigheten, förordna att rätten till delaktighet skall avlösas mot ersättning i penningar.

Ersättningens belopp fastställs av länsstyrelsen och må, efter vad som finnes skäligt, bestämmas till högst två och en halv gånger sammanlagda värdet av den del av allmänningsskogens behållna avkastning för de senaste tio åren, som svarar mot fastighetens delaktighetstal. Länsstyrelsen skall utsätta viss dag, då löseskillingen senast skall hava erlagts och bevis därom inkommit till länsstyrelsen vid påföljd att förordnandet om avlösning eljest är förfallet.

Då beslut om avlösning vunnit laga kraft och bevis som omförmäles i andra stycket inkommit till länsstyrelsen, åligger det länsstyrelsen att ofördröjligen översända meddelande om avlösningen till den som för fastighetsregistret. Genom dennes försorg skall anteckning om avlösningen verkställas i registret.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1956.

I samband med propositionen har utskottet behandlat en i anledning därav väckt motion, nr 520 i andra kammaren av herr *Gezelius m. fl.*, vari hemställes, »A. att riksdagen måtte 1) avslå propositionen nr 88, 2) därest yrkandet under punkt 1 icke skulle vinna riksdagens bifall besluta om sådan ändring i det föreliggande lagtextförslaget att *dels* andelsägare i enlighet med vad i motionen föreslagits måtte vid avlösning erhålla full ersättning jämväl för värdet av jakt- och fiskerätter, *dels o c k* att det måtte tillkomma domstol att besluta om avlösning och värdering; samt B. att vederbörande utskott måtte utarbeta härför erforderlig lagtext».

Beträffande de skäl som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda förslaget ävensom de skäl motionärerna åberopat får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att i lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna skall införas föreskrifter som gör det möjligt att i vissa fall få tillstånd avlösning av andel i allmänningsskog. Lagändringen föreslås träda i kraft den 1 januari 1956.

I propositionen nr 15 till 1952 års riksdag framlades förslag till bl. a. lag om häradsallmänningar samt lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna. Förslaget till lag om häradsallmänningar innehöll föreskrifter om möjlighet i vissa fall till avlösning av andel i sådan allmänning. Dylika föreskrifter fanns däremot ej upptagna i förslaget till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna.

I skrivelse den 18 mars 1952 (nr 87), vari hänvisades till vad riksdagens tredje lagutskott anförts i sitt utlåtande nr 5 beträffande propositionen nr 15 och motioner som väckts i anledning därav, anmälde riksdagen, att den för sin del, efter att ha vidtagit viss ändring, antagit lagförslagen, varjämte riksdagen hemställde, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om möjligheterna att anordna avlösning även vid allmänningsskogarna. Sedermera utfärdades den 18 april 1952 *dels* lag om häradsallmänningar (nr 166), *dels* lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna (nr 167).

Efter Kungl. Maj:ts bemyndigande uppdrog chefen för jordbruksdepartementet den 9 november 1953 åt f. d. generaldirektören E. F. L. Lindeberg att enligt meddelade direktiv verkställa utredning och avgiva förslag i den av riksdagen berörda frågan om avlösning av andel i allmänningsskog.

Utredningsmannen har den 30 september 1954 avgivit betänkande (stencilerat) med förslag till lagstiftning om avlösning av andel i allmänningsskog (Norrland och Dalarna).

Över detta betänkande har, efter remiss, utlåtanden avgivits av åtskilliga myndigheter och allmänningsstyrelser.

1952 års lagstiftning m. m.

Häradsallmänningsarna i riket har bestått sedan urminnes tid. De redovisas i jordregistret såsom särskilda fastigheter och tillhör ägarna av de fastigheter inom häradet, vilka är satta i mantal eller med vilka, enligt vad vid jorddelning bestämts, är förenad rätt till delaktighet i allmanningen. Delaktighet åtnjutes efter oförmedlade hemmantalet eller, i fråga om fastigheter för vilka rätten till delaktighet bestämts vid jorddelning, efter den därvid stadgade grunden.

Behållen avkastning av häradsallmanning får användas eller fonderas för utdelning åt allmanningens samtliga delägare efter deras delaktighet i allmanningen eller för annat ändamål som är till gagn för delägarna.

Till *allmanningsskogar* räknas enligt lagen den 18 april 1952 om allmanningsskogar i Norrland och Dalarna dels de s. k. besparingsskogarna i Kopparbergs och Gävleborgs län, dels vissa allmänningar i Västerbottens och Norrbottens län. Samtliga dessa skogssamfälligheter har tillkommit under senare hälften av 1800-talet och början av 1900-talet. Besparingsskogarna i Kopparbergs och Gävleborgs län har bildats på så sätt, att när storskiftet genomfördes i dessa län vissa delar av de skogsanslag som tilldelades socknarna avsattes för de jordägande socknemännens gemensamma räkning. Allmanningsskogarna i Västerbottens och Norrbottens län har tillkommit genom avsättning vid avvittringen.

Allmanningsskog tillhör ägarna av de fastigheter för vilka skogen vid storskifte eller avvittring blivit avsatt eller med vilka, enligt vad vid jorddelning bestämts, är förenad rätt till delaktighet i skogen. Delaktighet åtnjutes i regel efter reducerat jordtal eller hemmantal eller, i fråga om fastigheter för vilka rätten till delaktighet bestämts vid jorddelning, efter den därvid stadgade grunden.

En på frågan om avlösning inverkan skillnad gentemot häradsallmanningarna framträder i reglerna för användningen av behållen avkastning. Medan bestämmelserna härom i lagen om häradsallmänningar utgår från utdelning till delägarna som det normala användningssättet, ger lagen om allmanningsskogar i första hand anvisningar om andra användningssätt. Det heter i dess 18 §, att behållen avkastning enligt närmare föreskrifter i reglementet får användas eller fonderas för betalning av utskylder för de fastigheter med vilka rätt till delaktighet i skogen är förenad, för främjande av jordbruket inom den eller de socknar eller delar av socknar för vilkas jordägare skogen blivit avsatt eller för annat ändamål som är till gagn för delägarna eller för befolkningen i sagda socknar eller sockendelar. Av särskilt intresse är, att avkastningen förutsättes kunna användas inte blott till gagn för delägarna i allmanningsskogen, utan även till gagn för befolkningen i hela socknen eller i en del av socknen. I fråga om vissa uppräknade allmanningsskogar gäller dock inskränkning i möjligheten att använda avkastning till gagn för befolkningen i socknen oavsett delägarskap.

Den möjlighet till *avlösning av andel i häradsallmänning*, som infördes genom lagstiftningen år 1952, angives i 8 § lagen om häradsallmänningar.

I paragrafens första stycke stadgas att, om rätt till delaktighet i häradsallmänning är förenad med fastighet som ej är taxerad såsom jordbruksfastighet, så må länsstyrelsen, på framställning av allmänningsstyrelsen och efter hörande av fastighetens ägare — eller den som innehar fastigheten med fideikommissrätt eller med ständig eller ärftlig besittningsrätt — förordna att rätten till delaktighet skall avlösas mot ersättning i penningar.

8 § andra stycket handlar om ersättningens belopp. Detta fastställs av länsstyrelsen och skall bestämmas till två och en halv gånger sammanlagda värdet av den på fastighetens delaktighetstal belöpande utdelningen från allmänningen för de senast förflutna tio åren. Länsstyrelsen skall utsätta viss dag, då löseskillingen senast skall ha erlagts och bevis därom inkommit till länsstyrelsen vid påföljd att förordnandet om avlösning eljest är förfallet.

I paragrafens tredje stycke ges regler om anteckning i fastighetsregistret, att avlösning ägt rum. Där stadgas att, då beslut om avlösning vunnit laga kraft, och bevis som omförmäles i andra stycket inkommit till länsstyrelsen, åligger det länsstyrelsen att ofördröjligen översända meddelande om avlösningen till den som för fastighetsregistret. Genom dennes försorg skall anteckning om avlösningen verkställas i registret.

Införandet av lagregler om avlösning motiverades i det utredningsförslag som låg till grund för propositionen nr 15 till 1952 års riksdag med att häradsallmänningarna var avsedda att lända den jordbrukande befolkningen till gagn. I närheten av tätorterna skedde emellertid ofta en omfattande avstyckning av tomter från mantalssatta jordbruksfastigheter. Denna utveckling hade stundom gått så långt, att av den ursprungliga fastigheten slutligen återstod endast gator, vägar och allmänna platser, vilka dock alltså var bärare av mantalet och den därmed förenade andelen i häradsallmänningen. Vidare hade det före tillkomsten av nu gällande jorddelningslag i stor utsträckning förekommit att fastigheter med del i häradsallmänning genom ägostyckning uppdelats i mindre lotter för tomtändamål. Dessa lotter hade åsatts hemmantal och därigenom erhållit andelar i allmänningen. Ej sällan var dessa andelar så små, att den rätt till utdelning de medförde saknade praktisk betydelse.

Förslaget att införa en möjlighet till avlösning av andelar i häradsallmänning vann allmän anslutning i remissyttrandena. Vid remissbehandlingen av utredningsförslaget framställdes emellertid också från flera håll önskemål om *lösning*rätt i fråga om *allmänningsskogarna* i Norrland och Dalarna, således ej blott i fråga om häradsallmänningarna.

Dåvarande chefen för jordbruksdepartementet uttalade vid lagrådsremissen, att enligt hans mening villkoret för att avlösning av andel i häradsallmänning skulle få ske borde vara att fastigheten ej längre var taxerad såsom

jordbruksfastighet. Departementschefen förklarade vidare, att om avlösningrätten begränsades i enlighet med vad han sålunda förordade, det endast i sällsynta undantagsfall torde kunna bli fråga om avlösning av annat än små andelar med obetydligt värde.

Vad angick frågan om avlösning av andelar i allmänningsskogar uttalade departementschefen, att det i och för sig skulle vara önskvärt att sådan avlösning kunde äga rum, även om behovet av avlösningsbestämmelser icke var lika framträdande i fråga om allmänningskogarna som beträffande häradsallmänningsarna. Såsom kammarkollegiet, lantbruksstyrelsen och lantmäteristyrelsen framhållit, anförde departementschefen vidare, var det emellertid betydligt svårare att anordna ett avlösningsförfarande vid allmänningskogarna än vid häradsallmänningsarna. Bl. a. var det på grund av de regler som gällde för användningen av allmänningsskogarnas avkastning förenat med stora svårigheter att beräkna värdet av en andel i sådan skog. Departementschefen var därför icke beredd tillstyrka att bestämmelser om avlösningrätt meddelades också för allmänningsskogarnas del. Skulle detta framdeles visa sig påkallat, borde emellertid frågan upptagas till förnyat övervägande.

Lagrådet påpekade, att det avlösningsförfarande som föreslogs för häradsallmänningsarnas del kunde medföra vissa faror för inteckningshavares säkerhet. Det borde därför ankomma på länsstyrelsen att vid sin handläggning av avlösningsärenden beakta inteckningshavarnas rätt och att i deras intresse företaga en oskadlighetsprövning. Stadgande därom hade ej upptagits i lagtexten. Men med hänsyn till att lagtexten ej hindrade en sådan prövning och till att avlösning blott torde komma i fråga beträffande andelar med bagatellartade värden kunde lagrådet likväl godtaga förslaget.

Utredningsmannens förslag

Det förslag till lagstiftning om avlösning av andel i allmänningskog, som utredningsmannen framlagt omfattar *dels* regler om avlösningen och förfarandet därvid, upptagna i en ny paragraf, 7 a §, och under särskild rubrik, »Om avlösning av rätt till delaktighet i allmänningskog», i lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna, *dels* viss ändring i 18 § nämnda lag, varigenom i lagen införes beteckningen delägarbåtnad då behållen avkastning användes så att den länder till gagn endast för delägarerna i skogen, och beteckningen sockenbåtnad då den behållna avkastningen användes så att den blir till gagn för befolkningen i dess helhet i den eller de socknar eller delar av socknar, för vilkas jordägare skogen blivit avsatt, *dels* slutligen ett specialstadgande upptaget i lag om ändring i 24 § förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom.

Den av utredningsmannen föreslagna 7 a § i lagen om allmänningsskogar är uppdelad i två moment.

7 a § 1 mom. innehåller först ett allmänt stadgande, att om rätt till delaktighet i allmänningskog är förenad med fastighet som ej är taxerad så-

som jordbruksfastighet, så må länsstyrelsen, på framställning av allmänningstyrelsen och efter hörande av fastighetens ägare eller i 3 § omförmäld innehavare av fastigheten, förordna att rätten till delaktighet skall avlösas mot ersättning i penningar. — Detta stadgande överensstämmer med 8 § första stycket lagen om häradsallmänningar.

Vidare föreskrives, att ersättningens belopp skall fastställas av länsstyrelsen och vara lika med andelens värde vid tiden för avlösningen. Andelsvärdet skall bestämmas till en mot fastighetens andelstal svarande del av det belopp, varmed allmänningsskogens tillgångar överstiger dess skulder, d. v. s. av dess behållna tillgångar. Från behållna tillgångarna skall emellertid först dras ett belopp, som förhåller sig till dessa tillgångars totalsumma som den sammanlagda sockenbåtnaden av allmänningsskogen förhåller sig till summan av denna båtnad och den sammanlagda delägarbåtnaden. Vid beräkningen av behållna tillgångarna skall fast egendom upptagas till ett realisationsvärde, som uppskattats med ledning av taxeringsvärdet och den officiella statistiken över förhållandet mellan saluvärden och taxeringsvärden för jordbruksfastigheter.

Den löseskilling, som bestämts enligt dessa regler, skall senast den dag, som länsstyrelsen bestämmer, nedsättas hos länsstyrelsen, vid påföljd att förordnandet om avlösning eljest skall vara förfallet. Då beslut om avlösning vunnit laga kraft och löseskillingen blivit nedsatt hos länsstyrelsen, åligger det länsstyrelsen att ofördröjligen översända meddelande om avlösningen till den som för fastighetsregistret. Genom dennes försorg skall anteckning om avlösningen verkställas i registret.

7 a § 2 mom. reglerar förhållandet mellan den vid avlösning ersättningsberättigade fastighetsägaren och inteckningshavarna i hans fastighet. Där stadgas, att om fastighet, vars andel i allmänningsskog skall avlösas, är besvärad av inteckning för fordran, så skall fastighetens ägare utan hinder av inteckningen äga hos länsstyrelsen utbetomma löseskillingen, förutsatt att han visar, att löseskillingen ej överstiger en tiondel av fastighetens taxeringsvärde. Är löseskillingen däremot större, får den ej utbetalas till fastighetens ägare annat än om han visar, att inteckningshavarna medger det. Visas ej senast vid löseskillingens nedsättande, att sådant medgivande lämnats, skall länsstyrelsen så snart ske kan utsätta sammanträde för förhandling om rättsägares anspråk och löseskillingens fördelning. Länsstyrelsen skall pröva fråga om inteckningshavares rätt till betalning utom i fall då inteckningshavaren givit tillkänna, att han ej önskar betalning.

18 § lagen om allmänningsskogar skall i den föreslagna nya lydelsen ändras allenast såtillvida, att beteckningarna »delägarbåtnad» och »sockenbåtnad» införes i paragraftexten.

24 § 3 mom. *inteckningsförordningen* innehåller i sin nuvarande lydelse en hänvisning till vad som särskilt stadgas beträffande inteckning som utgått ur brandskadeersättning. Lagrummet har i utredningsmannens förslag kompletterats så, att hänvisningen till särskilda stadganden skall komma att avse också specialreglerna om avlösning av allmänningsskog och sådan avlösnings inverkan i vissa fall på inteckning.

Remissyttrandena

Det övervägande antalet remissinstanser synes gilla tanken att andel i allmänningsskog skall kunna avlösas och de flesta har i princip godtagit utredningsförslaget eller lämnat det utan erinran. Emellertid har även vissa anmärkningar framställts. Dessa riktar sig huvudsakligen mot värderingsmetoden.

Av gjorda uttalanden med mera allmän innebörd må här några återges. *Domänstyrelsen* uttalar, att det synes angeläget att åt allmänningsskog beredes möjlighet att avlösa sådan andel, som icke längre tjänar det med allmänningsskogen avsedda syftet. Andra remissinstanser är mera förbehållsamma i sina omdömen om behovet av lagstiftningen. *Lantmäteristyrelsen* anför således, att den i princip biträder förslaget, även om behovet av avlösning icke är lika påtagligt när det gäller allmänningsskogar i Norrland och Dalarna som när det gäller häradsallmänningar. *Lantbruksstyrelsen* förklarar, att det icke föreligger något intresse av betydelse ur jordpolitisk synpunkt av den ifrågasatta lagändringen och att den föreslagna avlösningsrätten torde få praktisk betydelse väsentligen genom att den kan medföra förenkling av arbetet med allmänningsskogarnas administration.

Flera remissinstanser i Kopparbergs län har, utan att göra någon erinran mot utredningsmannens förslag i och för sig, avstyrkt förslaget för detta läns del. Till de avstyrkande hör *länsstyrelsen i Kopparbergs län*. Länsstyrelsen anför i sitt remissyttrande, att lagstiftningen ej är av behovet påkallad för länets del. *Överlantmätaren i Kopparbergs län, lantbruksnämnden i samma län* samt *nio allmäningsstyrelser för skogar i Dalarna* har uttalat sig på liknande sätt. Övriga remissinstanser i Kopparbergs län, nämligen *skogsvårdsstyrelsen* och *tre allmäningsstyrelser* har — utan att göra något förbehåll om undantag för detta län — lämnat förslaget utan erinran.

Vad beträffar värderingsmetoden har utredningsförslaget såsom redan antytts rönt åtskillig kritik. Sålunda har några remissinstanser gjort allmänna uttalanden om att den föreslagna värderingsmetoden synes invecklad och svår att tillämpa. Vidare har förslag om andra värderingsmetoder framlagts. Detaljkritiken slutligen riktas särskilt *dels* mot att den officiella statistiken rörande förhållandet mellan saluvärden och taxeringsvärden för jordbruksfastigheter skall inverka på uppskattningen av värdet på allmänningsskogens behållna tillgångar, *dels* mot den roll vid uppskattningen av andelsvärdena, som utredningen tillagt uppdelningen av allmänningsskogs avkastning efter dess användning till sockenbåtnad eller delägarbåtnad.

I fråga om sättet för uppskattning av allmänningssskogs värde har *kammarkollegiet, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, länsstyrelsen i Norrbottens län, lantbruksnämnden i Norrbottens län, lantbruksnämnden i Västerbottens län, skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län* och *styrelsen för Pajala, Junosuando och Tärendö socknars allmänningsskog* framställt erinringar mot tanken på att vid uppskattningen bygga på den officiella statistiken över förhållandet mellan saluvärden och taxeringsvärden för jordbruksfastigheter. Man har bl. a. framhållit, att försäljningarna inom den grupp av fastigheter dit allmänningsskogarna hänföres är alldeles för fåtaliga för att det statistiska materialet skall bli representativt.

Uppdelningen av avkastningen från allmänningsskog efter sockenbåtnad och delägarbåtnad och denna uppdelnings inverkan på värderingen av andel i allmänningsskogen har huvudsakligen föranlett den erinran, att gränsen mellan delägarbåtnad och sockenbåtnad stundom kan vara rätt obestämd och att det ej är säkert att allmänningsskogarnas räkenskaper ger ledning för gränsdragningen. Uttalanden av denna innebörd har gjorts av *kammarkollegiet, skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län* och *länsstyrelsen i Gävleborgs län*.

Mot metoden med uppdelning av kapitaltillgångarna efter förhållandet mellan sockenbåtnad och delägarbåtnad har också erinrats, att allmänningsskog kan ha tillgångar som avsatts för bestämd användning och att en uppdelning av dessa efter den angivna grunden kan te sig orättvis. Denna synpunkt har anförts av *lantmäteristyrelsen, länsstyrelsen i Gävleborgs län, styrelsen för nybyggarnas i Gällivare socken särskilda allmänningsskog* och *skogsstyrelsen*.

Vad angår de föreslagna reglerna till skydd för inteckningshavares rätt ifrågasätter *kammarkollegiet, lantmäteristyrelsen* och *skogsvårdsstyrelsen i Norrbottens län* om sådana regler är behövliga.

Departementschefen

Departementschefen, statsrådet Norup, anförde vid lagrådsremissen bland annat följande.

I likhet med utredningsmannen och flertalet remissinstanser förordar jag att möjlighet till avlösning i viss utsträckning införes även i fråga om andelar i allmänningsskog.

I fråga om förutsättningarna för avlösning uppkommer till en början det spørsmålet, om — i likhet med vad som gäller för häradsallmänningsarna — avlösning skall kunna ske endast då den fastighet som skall avlösas ej är taxerad såsom jordbruksfastighet. Därmed skulle visserligen möjligheten att använda avlösningsförfarandet bli begränsad till ett jämförelsevis ringa antal fastigheter och så gott som alltid till sådana med andelar, vilkas

värde är relativt obetydligt. Fördelen med sådan begränsning är emellertid, att förfarandet kan göras mera schablonmässigt och enkelt. Vidare uppstår då mindre risk för att in-teckningshavares rätt kan röna inverkan av avlösningen. Skulle man, såsom vissa remissinstanser ifrågasatt, låta avlösning-förfarandet omfatta även fastigheter vilka är taxerade såsom jordbruksfastighet, blir frågan däremot av annan och mera invecklad beskaffenhet. Ett visst utrymme för vidgad möjlighet att tillämpa förfarandet kan emellertid synas önskvärt. Jag syftar på att vissa i allmänningsskog delaktiga fastigheter, vilka inte längre användes för jordbruk eller skogsbruk, all-tjämt kan vara taxerade såsom jordbruksfastighet. Frågan om fastighets taxering såsom jordbruksfastighet eller annan fastighet tillägges emellertid betydelse i allt flera sammanhang. Det är därför troligt, att ökad uppmärksamhet från taxeringsmyndigheternas sida kan komma att ägnas denna fråga och att detta kan leda till att fastigheter av det angivna slaget blir om-taxerade och överförda till gruppen annan fastighet. Sedan sådan överföring skett kan fastighetens andel avlösas. Jag finner bland annat med hänsyn härtill att tillräcklig anledning ej föreligger att göra avsteg från den klara gränsdragning, som vinnes genom att, såsom utredningsmannen föreslagit, avlösning endast skall kunna ske av andel, som tillhör fastighet vilken icke är taxerad som jordbruksfastighet.

För att avlösning skall få ske fordras, efter mönster av lagen om häradsallmänningar, länsstyrelsens tillstånd. Rätt att göra framställning om avlösning tillkommer, såsom jag tidigare nämnt, endast allmänningsstyrelse. Framställning bör ej göras utan att förhandlingar med andelsägaren ägt rum. Allmänningsstyrelsen bör vid förhandlingarna söka nå en överens-kommelse om avlösning. Medger ägaren ej avlösning, bör länsstyrelsen höra honom i ärendet innan avlösning beslutas.

I fråga om häradsallmänningarna gäller en i lagen angiven och där när-mare utformad metod för värdering av andel som skall avlösas. Värderingen grundar sig på en kapitalisering av värdet av den utdelning, som tillfallit del-ägaren. Denna metod kan ej oförändrad tillämpas på allmänningsskogarna, eftersom avkastningen av dessa endast i undantagsfall kommer delägare till godo i form av utdelning i reda penningar efter delaktighet. Enligt den av utredningsmannen förordade värderingsmetoden skall man först uppskatta allmänningsskogens behållna tillgångar. Den fasta egendomen skall där-vid värderas med ledning av taxeringsvärdet och den officiella statistiken över förhållandet mellan saluvärden och taxeringsvärden på jordbruksfas-tigheter. Löseskillingen skall beräknas motsvara den del av de behållna till-gångarnas värde, som belöper på delägarens fastighet efter dess delaktig-het, sedan avdrag gjorts för den del av tillgångarna, vars avkastning an-vändes till vad utredningsmannen kallar sockenbåtnad, d. v. s. vad som kommer de i socknen boende till del oavsett delaktighet i allmänningssko-gen. Mot denna metod har vid remissbehandlingen framställts åtskilliga er-inningar.

Den av utredningsmannen föreslagna värderingsmetoden har enligt min mening förtjänster ur rent principiell synpunkt. Såsom flera remissinstanser framhållit är den emellertid invecklad och svår att tillämpa i praktiken. Jag har därför undersökt möjligheten att, i anslutning till vad vissa remissinstanser och bland dem särskilt lantbruksstyrelsen anfört, finna en metod, som är enklare och så mycket som möjligt överensstämmer med den som gäller vid avlösning av andel i häradsallmänning. Svårigheten är därvid främst att finna en lämplig utgångspunkt, som motsvarar den vilken användes vid värdering av andel i häradsallmänning, nämligen utdelningen från allmänningen. Som jag tidigare nämnt lämnas endast i undantagsfall utdelning efter delaktighetstal för andel i allmänningsskog. Den behållna avkastningen kan enligt 18 § i lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna användas för betalning av delägarnas utskylder, för främjande av jordbruket eller för annat ändamål, som är till gagn för delägarna eller för befolkningen i den eller de socknar för vilkas jordägare skogen är avsatt. Avkastningen användes alltså i viss utsträckning även till gagn för personer, som ej är delägare. Detta är anledningen till att utredningsmannen ansett sig böra föreslå ett system, som ger möjlighet att vid värderingsförfarandet avräkna de tillgångar vilkas avkastning användes för sockenbåtnad. Då det emellertid står allmänningssämman fritt att årligen — inom de i denna lag angivna vida gränserna — besluta om den behållna avkastningens användning och alltså även att ändra den fördelning mellan delägarbåtnad och sockenbåtnad som under tidigare år tillämpats, ställer det sig i fråga om allmänningsskogarna mycket svårare att beräkna det ekonomiska utbyte, som delägarna framdeles kan komma att få av sina andelar, än när det gäller häradsallmänningarna. Visserligen kan begränsande bestämmelser rörande avkastningens användning ha meddelats i det för allmänningsskogen gällande reglementet, men Kungl. Maj:t torde i regel sakna anledning motsätta sig sådan ändring härutinnan som ligger inom lagens gränser. Jag har därför kommit till den slutsatsen, att man vid bedömandet av en andels värde bör utgå från den sammanlagda behållna avkastning, som en allmänningsskog lämnat i medeltal under en följd av år, oberoende av om avkastningen använts till sockenbåtnad eller delägarbåtnad. Någon svårighet att avgöra vad som skall anses utgöra behållen avkastning kan ej föreligga, då detta, bland annat för tillämpning av såväl nuvarande som tidigare lags bestämmelser rörande avkastningens användning, bör framgå av bokföringen.

Det förslag, som jag efter dessa överväganden framlägger, utgår alltså från att en beräkning skall ske av den del av allmänningsskogens behållna avkastning, som vid en fördelning efter delaktighetstalet skulle belöpa på andelen. Sådan beräkning bör göras för vart och ett av de senaste tio åren. Det sammanlagda avkastningsbeloppet kommer då att motsvara det kontanta belopp, som andelen skulle ha erhållit under tioårsperioden, därest all behållen avkastning utdelats kontant efter andelstalet.

I fall, då sådan kontant utdelning skett och även framgent kan väntas ske,

är situationen densamma som vid häradsallmänning. Ersättningsbeloppet bör då bestämmas efter kapitalisering enligt samma princip som gäller för häradsallmänningar. Avkastningsvärdet för de tio åren bör alltså multipliceras med 2,5, vilket motsvarar en kapitalisering efter 4 procent.

I andra fall däremot skulle ett användande av multiplikatorn 2,5 ofta komma att ge ett för högt ersättningsbelopp. Har ingen eller blott obetydlig avkastning kommit delägaren till godo under tioårstiden, torde det i regel framstå såsom klart att så skulle bli fallet. Anses andel i allmänningsskog med hänsyn till användningen av avkastningen ha ett mindre värde än om avkastningen delats ut till delägaren efter delaktighetstalet, bör multiplikatorn sålunda sättas till lägre tal än 2,5. Vid bestämmandet av detta tal bör hänsyn tagas till samtliga omständigheter, som kan inverka på värdet av andelen, alltså ej blott till omfattningen av den avkastning, vilken tidigare fallit på andelen, utan även till den nytta som delägaren i övrigt haft såsom andelsägare exempelvis i form av fiske- eller jakträtt. Det är med denna metod i regel ej möjligt att få fram ett exakt värde på andel i allmänningsskog utan man får ofta nöja sig med en värdering efter skälighet. Detta synes, med hänsyn bland annat till att de andelsvärden, varom här är fråga, så gott som alltid torde vara jämförelsevis obetydliga, kunna godtagas. I lagtexten torde blott böra utsägas att det tal, varmed den sammanlagda beräknade tioårsavkastningen skall multipliceras, må bestämmas till högst två och en halv. Då varje delägare genom sin rösträtt vid allmänningssstämma har möjlighet att påverka beslut om avkastningens användning, och delägaren genom avlösningen i varje fall går miste om denna rätt, bör det ej förekomma att avlösning sker helt utan ersättning. I förslaget stadgas därför att avlösning alltid skall ske mot ersättning. Någon minimigräns i övrigt har jag däremot ej föreslagit.

Redan tidigare har jag betonat önskvärheten av att avlösning kommer till stånd genom överenskommelse mellan allmänningssstyrelsen och delägaren. Överenskommelsen bör omfatta även löseskillningens belopp. Har parterna i avlösningsärendet enats om löseskillningen, torde länsstyrelsen i regel kunna fastställa det överenskomna beloppet utan mera ingående prövning av dess skälighet. För länsstyrelsens bedömning bör emellertid allmänt gälla, att länsstyrelsen, om den finner att en avlösning skulle vara till nämnvärd nackdel för inteckningshavare, bör lämna tillstånd endast om inteckningshavaren ej har något att erinra däremot.

Beträffande avlösningsärendenas handläggning torde vidare böra gälla, att länsstyrelsen, därest förordnande meddelas om avlösning, bör utsätta viss dag då löseskillningen senast skall vara erlagd vid påföljd att förordnandet eljest är förfallet. Länsstyrelsen bör vidare, sedan avlösning skett, sända meddelande därom till fastighetsregisterföraren för anteckning i registret. Förfarandet överensstämmer i denna del helt med vad som gäller för häradsallmänningar.

Utredningsmannen har föreslagit tämligen utförliga regler till skydd för inteckningshavarna i fastighet, vars andel i allmänningsskog skall avlösas.

Såsom bland annat lantmäteristyrelsen och kammarkollegiet anfört torde större behov av sådana regler ej finnas då det gäller avlösning av andel i allmänningsskog än vid motsvarande förfarande i fråga om andel i häradsallmänning, vid vilket inga i lag givna skyddsregler i detta avseende gäller. I likhet med dessa remissinstanser anser jag därför att sådana regler icke erfordras. Liksom vid avlösning av andel i häradsallmänning torde, som jag tidigare påpekat, emellertid få förutsättas, att länsstyrelserna icke lämnar tillstånd till avlösning i de av allt att döma fåtaliga undantagsfall, då det kan antagas, att avlösningen skulle lända inteckningshavare till skada och denne icke samtyckt till åtgärden.

Länsstyrelses beslut om avlösning av andel i allmänningsskog är av sådan beskaffenhet, att besvär däröver torde böra prövas av regeringsrätten. Starka skäl talar för att även besvär över beslut om avlösning av andel i häradsallmänning, vilka nu prövas av Kungl. Maj:t i statsrådet, skall prövas av regeringsrätten. Dessa skäl ökar i styrka, därest förevarande förslag genomföres. För genomförande av detta fullföljdssätt erfordras ändring i regeringsrättslagen. Frågan härom kommer att anmälas i annat sammanhang.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft den 1 januari 1956.

Lagrådet

Lagrådet har vid granskningen av lagförslaget uttalat bland annat följande.

De föreslagna lagreglerna om avlösning av rätt till delaktighet i allmänningsskog innehålla i fråga om fastställande av löseskillingsbelopp allenast, att beloppet må bestämmas till högst två och en halv gånger sammanlagda värdet av den del av allmänningsskogens behållna avkastning för de senaste tio åren, som svarar mot delaktighetstalet, samt att inom den sålunda angivna maximigränsen beloppet bestämmas efter vad som finnes skäligt.

Maximigränsen för löseskillingen kommer således att bliva beroende av den behållna avkastningen. En andels värde står emellertid icke alltid i relation till denna. Den rätt att nyttja fisket å allmänningsskog som jämlikt 23 § första stycket lagen om rätt till fiske tillkommer delägare skall sålunda enligt bestämmelse i 17 § lagen om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna icke inräknas i allmänningsskogs avkastning i vidare mån än allmäningsfisket må hava nyttjats för gemensam räkning. Lantmäteristyrelsen har anfört, att det i Norrland ofta torde vara så att det i första hand är fiskerätten på allmänningsskogen och först i andra hand utdelningen eller subventionerna från denna, som bestämmer delaktighetens värde när det gäller bostadsfastigheter. Rätten att fiska å allmänningen kan således representera en icke oväsentlig förmån som ligger helt vid sidan om värdet av andelen i den behållna avkastningen. Departementschefen har beaktat detta genom att framhålla andelsägarens fiskerätt såsom en av de omstän-

digheter vilka böra beaktas vid löseskillningens bestämmande inom den givna maximigränsen. Fråga är emellertid om icke fiskerättens värde stundom kan vara så stort att den föreslagna maximigränsen kan bliva för snäv, och detta även om värdet av fiskerätten, såsom tillbörligt är, bestämmes med hänsyn allenast till ett skäligt och normalt utnyttjande av rättigheten. Med anledning härav vill lagrådet understryka vad dåvarande lagrådet den 16 maj 1951 yttrade i anledning av förslaget om upptagande i en ny lag om häradsallmänningar av stadganden om avlösning av rätt till delaktighet i dylika allmänningar (NJA II 1953, s. 231 ff). I detta yttrande framhölls att avlösning icke under några förhållanden borde få ske, därest densamma skulle medföra avsevärt förfång för fastighetens ägare eller med honom likställd innehavare eller för inteckningshavare och denne icke lämnat medgivande till avlösningen. Vad lagrådet sålunda anförde synes böra iakttagas även beträffande avlösning av rätt till delaktighet i allmänningsskog.

Utskottet

Det nu föreliggande lagförslaget har utarbetats på grundval av utredning, varom riksdagen hemställt vid behandlingen 1952 av den då antagna lagstiftningen om häradsallmänningar samt allmänningsskogar i Norrland och Dalarna.

Såsom tredje lagutskottet vid riksdagsbehandlingen 1952 påpekade hade under remissförfarandet i lagstiftningsärendet rörande häradsallmänningar samt allmänningsskogar rått stark uppslutning kring kravet på att möjlighet borde öppnas för avlösning av andel i allmänningsskog. Jämväl i det nu till behandling föreliggande ärendet har tanken att dylik möjlighet bör beredas vunnit i stort sett allmän anslutning från remissinstansernas sida. De invändningar som rests, främst från remissinstanser i Kopparbergs län, innebär i huvudsak att behovet av den ifrågasatta lagstiftningen vore obetydligt och att med den utformning lagförslaget erhållit verkningarna av lagstiftningen måste antagas bli ringa.

I likhet med departementschefen finner utskottet att det kunde synas önskvärt att avlösning förfarandet kunde komma till användning i vidsträcktare omfattning än som avses i det genom propositionen framlagda lagförslaget och tillämpas i fall då såsom jordbruksfastighet taxerad fastighet icke längre nyttjas för jordbruk eller skogsbruk. Avgörande skäl får emellertid anses tala för den av departementschefen intagna ståndpunkten att möjligheten till avlösning bör begränsas till de fall då andelsberättigad fastighet icke är taxerad såsom jordbruksfastighet. Härvid vill utskottet hänvisa till att den föreslagna regeln är administrativt lätthanterlig och att den synes ägnad att minska risken för att inteckningshavares rätt beröres vid avlösningen.

Med den sålunda angivna förutsättningen för avlösning torde förfarandet icke komma att tillämpas i något mera betydande antal fall. Att såsom

motionärerna anse denna omständighet utgöra anledning att avstå från lagstiftning i ämnet finner utskottet dock icke berättigat, särskilt som fall otvivelaktigt föreligger, då möjlighet till en såsom önskvärd ansedd avlösning erbjudes genom de föreslagna reglerna.

Beträffande den metod för uppskattning av värdet av andel, som skall inlösas, har utskottet ej funnit anledning till invändning mot det genom propositionen framlagda förslaget. Erinras må dock att lika litet som motsvarande regler i fråga om häradsallmänningar de nu föreslagna bestämmelserna i och för sig utgör någon garanti för att icke ägare eller inteckningshavare tillskyndas förlust.

Lagrådet har i detta sammanhang fäst uppmärksamheten på värdet av fiskerätt på allmanningen och ifrågasatt om icke sagda värde understundom kunde vara så stort att den föreslagna maximigränsen för ersättningsbeloppets storlek bleve för snäv. Motionärerna lägger särskild vikt vid frågan om jakt- och fiskerättens betydelse för ägaren och föreslår, för den händelse lagstiftningen genomföres, att dylika rättigheter särskilt uppskattas vid sidan av den ersättningsberättigades andel i allmänningsskogens avkastning.

Utskottet vill för sin del understryka betydelsen av att avlösning sinstitutet icke handhaves på sådant sätt att skada tillfogas av förfarandet berörda intressen. Lagrådet har i likhet med vad som skedde i fråga om motsvarande bestämmelser för häradsallmänningsarnas del uttalat, att avlösning icke under några förhållanden borde få ske, om densamma skulle medföra avsevärt förfång för fastighetens ägare eller med honom likställd innehavare eller för inteckningshavare och denne icke medgivit avlösningen. Därest vad lagrådet sålunda anfört iakttages vid prövningen i avlösningssärendet, synes trygghet kunna vinnas för att icke ägaren fränhändes rättighet, som är av något mera betydande värde för honom. Under sådana förhållanden torde man kunna undvara värderingsregler av det slag, som motionärerna ifrågasatt och som uppenbarligen skulle bli av invecklad och svårbemästrad natur.

Vad angår frågan om sättet för handläggning av avlösningssärenden talar onekligen skäl för att prövningen förläggas till allmän domstol. Emellertid bör ett förfarande undvikas, som ställer sig alltför kostsamt i förhållande till de jämförelsevis små värden det här kommer att bli fråga om. Med hänsyn härtill och till att rättssäkerhetsintresset beaktats genom att fullföljd talan i avlösningsmål avses skola prövas av regeringsrätten, synes den i propositionen föreslagna ordningen böra godtagas.

På anförda skäl får utskottet hemställa,

att riksdagen måtte med avslag å motionen II:520 antaga det genom propositionen framlagda lagförslaget.

Stockholm den 22 mars 1955

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Albert Hermansson, Lindahl*, Grym, Ivar Nilzon, Axel Jansson, Herbert Hermansson och Ebbe Ohlsson; samt

från andra kammaren: herrar Johansson i Torp*, Nyberg, Levin, Andersson i Ryggestad, Bengtsson i Halmstad, Munktell*, Berggren och Jansson i Benestad*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Nyberg* och *Munktell*, vilka ansett

dels att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

Av den i propositionen lämnade redogörelsen för ifrågavarande lagstiftningsärende finner utskottet framgå, att den möjlighet till avlösning av andel i allmänningsskog, som öppnas därest lagförslaget genomföres, är så begränsad, att den kommer att sakna nämnvärd praktisk betydelse.

Med hänsyn härtill och då de föreslagna reglerna om löseskillingens beräkning icke tillbörligen tillgodoser önskemålet om trygghet mot att förlust tillskyndas den, som drabbas av inlösningsförfarandet, anser utskottet att den föreslagna lagstiftningen icke bör komma till stånd;

dels o c k att utskottet i följd härav bort hemställa,

att riksdagen med bifall till det i motionen II: 520 under A. 1) framställda yrkandet måtte avslå ifrågavarande proposition.